

JOAN-MANUEL BALLESTA I ROIG

ALGUNES CONSIDERACIONS ENTORN DELS VERBS
COPULATIUS EN CATALÀ *

1. *Encara sobre els verbs copulatius*

Pocs temes, sens dubte, han fet córrer més tinta que aquest dins el camp de la gramàtica catalana. L'establiment d'uns usos normatius dels verbs *ser* i *estar* no és pas una feina ja feta: ben al contrari, sembla que amb cada nova aportació la qüestió s'enfosqueixi encara més.

Tots els treballs que han anat apareixent al llarg dels darrers temps intenten d'establir una normativa correcta basant-se en sistematitzacions que, o bé pertanyen a llengües que no són el català, com el castellà, o bé pertanyen a estadis que la llengua fa molt de temps que ha abandonat. Qualsevol intent de sotmetre els usos moderns a una normativa d'aquesta mena presenta, és clar, tot un seguit de problemes. Quan parlo dels «usos moderns» em refereixo als que podríem anomenar

* Al llarg d'aquest estudi s'utilitzen una sèrie de símbols i d'abreviatures que han esdevingut més o menys habituals en el món de la lingüística. Són els que s'esmenten a continuació.

Categories gramaticals:

SN: sintagma nominal

V: verb

SA: sintagma adjectival

A: adjectiu

SP: sintagma preposicional.

Qualificació de les frases:

*: agramatical; no pertany a la llengua

?: dubtosa o, en tot cas, poc habitual.

Símbols lògics:

∃x: quantificador existencial. Es pot llegir «existeix alguna x»

ε: inclusió dins un conjunt. Es pot llegir «pertany a».

«correctes» en català: és a dir, aquells que presumiblement no responen a infiltracions d'altres llengües i que encara són els habituals en parlants poc castellanitzats. Un estudi descriptiu d'aquests no té sinó representants comptats en la bibliografia recent. El treball present vol, doncs, incloure's també dins aquest camp.

2. La delimitació dels verbs copulatius

La mena de frases que constitueixen l'objecte d'aquest estudi tenen una estructura on el constituent V és representat per un element gairebé buit de significat i en què el predicat de la frase ve donat per un SA, un SP o bé un SN. Les frases de (1) en són exemples.

- (1) a. Els plàtans de la riera són verds a l'estiu.
 b. La taula és de fusta.
 c. El teu veí és el president.

El verbs que, com el verb *ser*, poden intervenir en aquest tipus de frases, són, en conseqüència, un simple indicador de temps i de persona, de nombre i, en algunes llengües, de gènere. Hom els ha anomenats «còpules», «verbs copulatius», «verbs predicatius», etc. Jo els aplicaré el nom de «copulatius», però amb un criteri bastant estricte, i veurem com, a part el verb *ser*, hi ha d'altres trets rellevants a més dels de temps i concordança.

Hi ha una diferència entre les construccions exemplificades a (1a), per exemple, i les que contenen també un SA i que es poden veure exemplificades a (2).

- (2) La Lluïsa es va mostrar molt seca amb els convidats.

En efecte, la pronominalització del SA és diferent: així, mentre que a (1a) hi correspondria la pronominalització de (3), a (2) hi correspondria la de (4).

- (3) Els plàtans de la riera *ho* són a l'estiu.
 (4) La Lluïsa *s'hi* va mostrar amb els convidats.

Aquest criteri ha servit per fer una distinció entre els «copulatius» i els que alguna vegada s'han anomenat «pseudo-copulatius». És un fenomen molt clar en les llengües romàniques. L'oposició que té el català entre «ho» i «hi» és equivalent a la que té el castellà entre «lo» i l'absència de pronom, el portuguès entre «o» i aquesta mateixa absència, l'occità entre «o» i «i», el francès entre «le» i «y», l'italià entre «lo» i «ci», etc.

Això no sols ens permet de saber quins verbs són estrictament copulatius en català, sinó que, a més, possibilita una comparança amb els copulatius d'altres llengües. Així, per exemple, com es veurà més endavant, és evident que el verb *stare* de l'italià és un verb d'estat, però no pas un copulatiu en el sentit restringit que jo dono al terme. Aquest mateix verb, en canvi, sí que és copulatiu en català, en castellà i en portuguès (i possiblement ho havia estat en occità, tot i que avui ja no ho és).

Aplicant-hi el criteri de la pronominalització, hi ha tres verbs que serien indubtablement copulatius en català: *ser*, *estar* i *semblar*. En alguns dialectes potser caldria incloure-hi també algun altre verb per l'estil de *resultar*, i algun dialecte de caire conservador, com ara els parlars baleàrics, manté *estar* com a verb no copulatiu, ja que pronominalitza en «hi» i no pas en «ho».

Abans de tot, però, convé de veure quins són els diferents usos dels verbs *ser*, *estar* i *semblar* en català, i de fixar quins d'aquests usos són problemàtics i per què: com és evident, els usos problemàtics corresponen a l'accepció «copulativa», tal com quedarà delimitada en l'exposició següent d'aquests verbs.

2.1. *El verb ser*

El verb *ser* s'ha considerat sempre com a element purament copulatiu, que enllaça un subjecte amb el seu predicat sense aportar altra informació a la frase que la que proporcionen els trets flexius de temps, d'aspecte i de mode verbals.

Deixant de banda l'auxiliar *ser* de la passiva, dins aquesta línia general es poden distingir, però, diversos usos del verb *ser*. Segueixo,

sobretot, la classificació que dona John Lyons per al verb anglès *be*,¹ tot introduint-hi les modificacions oportunes.

a) *ser equatiu*. Enllaça un SN amb un altre SN, com a l'exemple (5).

(5) El director de l'òpera va ser en Joan.

b) *ser copulatiu*. Lyons el dona com a «adscriptiu», denominació sota la qual inclou també els casos de SN + *ser* + SN no estrictament copulatius. El nom d'«adscriptiu» el reservo per a una altra construcció.

La predicació que ofereix l'adjectiu, amb el verb *ser*, és objectiva; no s'hi superposa cap tret especial.

(6) a. Aquest local és molt acollidor.

b. La noia que vas conèixer ahir és molt trista (de caràcter).

c) *ser adscriptiu*. Enllaça un SN amb un SP.

(7) El sostre és tot de fusta.

Malgrat que Lyons el dona com a construcció diferent, es podria incloure dintre aquest apartat el verb *ser* possessiu de (8).

(8) Aquest clavicèmbal és de la Teresa.

d) *ser locatiu*. Fa referència a la localització objectiva en un lloc, sense cap altra determinació.

(9) a. Ja som a Barcelona.

b. Quan siguis a casa teva, telefona'm.

El verb *ser*, quan és locatiu, pot dur complements de temps que no indiquin durada o permanència; si hi apareix un d'aquests complements, el verb que hi cal és *estar*. En aquest sentit, observem el contrast entre les frases (10a) i (10b) d'una banda, i (10c) de l'altra: aquesta darrera no és gramatical.

1. John LYONS, *Semantics* (1977). N'hi ha una versió espanyola de Ramon CERDÀ, *Semántica* (Barcelona, Ed. Teide, 1980).

- (10) a. Encara no són ni a l'alçada del primer poble.
 b. Dijous al matí serem al castell de Burriac.
 c. * Dijous serem de vuit a una al castell de Burriac.

(Es podria arribar a admetre la frase (10c) per qüestions de «transactivitat i transparència», però en parlaré més endavant, a l'apartat 4.)

2.2. *El verb estar*

El verb *estar* ha portat sempre força problemes en català a l'hora d'establir-ne els usos propis com a contraposats als que són particulars del verb *ser*. De vegades, fins i tot, s'han volgut introduir qüestions no estrictament lingüístiques en l'estudi conjunt de tots dos verbs. Deixo de banda, com he fet amb el verb *ser*, l'*estar* auxiliar, que apareix amb gerundis.

És cert que, darrerament, aquest verb ha sofert una expansió d'ús deguda a la influència del castellà —molt més gran però també més antiga al País Valencià que a la resta del domini lingüístic. Aquesta expansió es contradiu amb els usos catalans, i ha estat estudiada, sobretot, per Joan Solà.² Hi ha qui sosté, però, que aquesta expansió és, de fet, una evolució pròpia i genuïna del català, semblant a la que varen sofrir, molt més aviat, el castellà i el portuguès. Així, per exemple, Antoni M. Badia.³ Un hom es demana, però, per què el català ha d'evolucionar en aquest aspecte com el castellà i no com l'italià, posem pel cas.

En altres casos s'han pres com a base sistematitzacions que la llengua havia establert per a l'ús de *ser* i d'*estar* en èpoques anteriors al segle XVI —que és quan, *grosso modo*, podem dir que la sistematització actual està acompanyada o gairebé acompanyada. N'és un exemple evident el llibre de Jaume Vallcorba.⁴ Com és obvi, aquestes propostes no són vàlides

2. JOAN SOLÀ, «*Ser* i «*estar*» en el català d'avui, «*Studia Neophilologica*», 53 (1981), ps. 149-176; «*Ser* i «*estar*», «*Com ensenyar català als adults. Butlletí del Gabinet de Didàctica i Coordinació*», núm. 2 (abril de 1983), ps. 21-35.

3. ANTONI M. BADIA, *Gramàtica catalana* (Madrid, Gredos, 1975). També, *Llengua i cultura als Països Catalans* (Barcelona, Edicions 62, 1964).

4. JAUME VALLCORBA, *Els verbs ésser i estar en català* (Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1978).

per a la llengua actual, perquè utilitzen un tret de transitorietat per al verb *estar* —el qual també utilitzen Badia i d'altres, com RuaiX—,⁵ que és rebutjable. La voluntat d'unificar *ser* i *estar* copulatius amb *ser* i *estar* locatius i la pervivència d'algunes lexicalitzacions han originat aquest enfocament, però el tret que caracteritza *estar* dins la llengua moderna és un tret resultatiu, de perfectivitat —contràriament al que diu Vallcorba— pel que fa als copulatius. Fora d'aquest ús d'*estar* ens resta només un verb d'estat dins el qual també es podria incloure *estar* locatiu, encara que l'en separo per tal de fer-ne una exposició més clara.

a) *estar copulatiu*. Amb aquest verb s'aconsegueix que l'adjectiu que es predica del subjecte tingui el tret de perfectivitat. El subjecte ateny la qualitat en qüestió com a resultat d'un procés. Considerem les frases de (11).

(11) a. El menjar ja està cuit.

(Cf. «El menjar encara és cru»)

b. La Isabel està trista/contenta/morena/nerviosa/malalta/cansada...

És força clar que perquè el menjar *estigui* cuit s'ha d'haver estat coent abans; que perquè la Isabel *estigui* trista, contenta, morena, nerviosa, malalta o cansada, cal que abans s'hi hagi posat. Sovint hi ha un paral·lel a la perifrasi amb «posar-se», i en el cas dels participis com «cansat», això és encara més evident.

posar-se trist	entristir-se
posar-se content	acontentar-se
posar-se moreno	emmorenr-se
posar-se nerviós	ennerviosir-se
posar-se malalt	emmalaltir-se
...	cansar-se

Hi ha d'haver un procés: és per això que els adjectius que van amb *estar* són participis o bé quasi-participis, en la denominació de Gabriel Ferrater.⁶ Són molt clares seqüències com: 1. L'espera va posar nerviós en Joan. 2. En Joan es va posar nerviós. 3. En Joan va estar nerviós.

5. Josep RUAIX, *El català en fitxes*, II: *Morfologia i sintaxi* (Moià 1976).

6. Gabriel FERRATER, *L'estructura sintàctica*, dins l'article «català» del volum IV de la *Gran enciclopèdia catalana* (1973), ps. 631-632.

Ferrater, però, considera que *estar* no és un verb copulatiu, i Anna Bartra⁷ segueix l'opinió de Ferrater. Aquest, concretament, diu:

«L'afinitat entre les dues llengües [català i castellà] (i també el portuguès i l'italià) representada per la coexistència d'*ésser* i *estar* és més aparent que real. *Estar* no és realment en català un verb atributiu i bàsicament només es dóna amb participis i amb certs adjectius quasi-participis (tipus *malalt*).»

En alguna mesura, però, hi ha una qüestió de noms dins aquests dos enfocaments. És per evitar aquesta mena de problemes que dono el nom de «copulatiu» només als tres verbs assenyalats i deixo el nom, més general, d'«atributiu» o «predicatiu» per a verbs que s'hi assemblen però on no es dóna la pronominalització en «ho».

b) *Estar, verb d'estat*. El verb *estar*, com en castellà, en portuguès i en italià, pot funcionar com a verb d'estat, seguit d'un SP, d'un adverbí o d'un adjectiu. En aquest darrer cas, sovint és difícil de destriar si es tracta d'un verb d'estat o un de copulatiu. Sempre es pot justificar que «estar dret» o bé «estar tort» no són altra cosa que els resultats dels processos d'alçar-se i de torçar-se; de la mateixa manera, «estar de puntetes» o «estar sense aigua» es poden interpretar, d'entrada, com a resultats de «posar-se de puntetes» i de «quedar-se sense aigua», però és preferible de suposar que només *estar* copulatiu —amb adjectius i participis— respon sempre i plenament al tret resultatiu i que, fins i tot en alguns casos en què hi ha un adjectiu, ens trobem davant un verb d'estat en lloc de trobar-nos davant un verb copulatiu.

El verb *estar* d'estat tendeix força a lexicalitzar-se amb els adjectius que l'acompanyen: «estar dret» té tot l'aspecte d'una lexicalització. Tinguem en compte, a més, que el català medieval utilitzava *estar* en lloc d'«estar dret», i no pas únicament amb persones: allà on avui en dia diem «estar posat» o «estar plantat» per a les coses, a l'edat mitjana s'utilitzava *estar* sol. N'hi ha in comptables exemples, però valguin aquests dos com a mostra:

7. ANNA BARTRA, *Entorn de l'estructura de les frases amb ésser i estar*, «Estudi General», 1, primer volum (Girona, C. U. C., 1981), ps. 87-93.

- (12) a. «Y al seu costat, *estava* una smerla» (Roís de Corella).
 b. «Llavors més lo cap davall l'aigua perquè no fos vist e aplegà a la nau on *està* lo timó» (*Tirant lo Blanc*).

Aquest ús perviu encara a l'Alguer. També es pot considerar que «estar tranquil» o bé «estar quiet» són lexicalitzacions. Pensem que *estar* és encara un sinònim d'«estar quiet» a frases d'ús corrent com (13).

- (13) Estigues una mica i no amoïnis més!

És aquest l'únic verb *stare* que existeix en italià —ultra el locatiu, que se'n pot considerar un cas específic. Així, *stare* va acompanyat d'adjectius com «fermo», «quieto», «attento», «zitto», i d'adverbis com «bene», «male», etc.

c) *estar locatiu*. El tret que ens defineix aquest verb és la permanència en un lloc: és per això que constitueix un sinònim de «viure» (14a), de «treballar» (14b) i de «fer estada, passar-hi un temps» (14c).

- (14) a. Ja no (s')*està* més a Argentona: ara viu a Cabrera.
 b. *Està* en el departament des de l'any passat.
 c. (Ens) *estarem* dos dies a casa del teu oncle.

Pot semblar contradictori que, mentre que amb *ser* copulatiu s'expressa una qualitat objectiva, duradora, i amb *estar* copulatiu una de perfectiva (cf. *ser/estar* trist), amb els locatius això és gairebé a l'inrevés, ja que la duració s'expressa amb *estar*. S'ha de prendre en consideració, però, que si amb els copulatius l'opció més marcada és la perfectiva, amb els locatius l'opció més marcada és la durativa: el verb *estar* sempre fa referència a una opció més marcada que la que ofereix *ser* —que no és gens marcada. En aquest sentit, fixem-nos que (15a) i (15b), tal i com les podem sentir en parlants poc castellanitzats, són sinònims, però mentre que una utilitza *ser*, l'altra usa *estar*.

- (15) a. És enterrat des del gener.
 b. *Està* sota terra des del gener.

(15a) conté *ser* copulatiu, amb l'adjectiu «enterrat» —malgrat que es tracti d'un participi, aquí perd completament el seu valor verbal, de

manera paral·lela al que s'esdevé amb «mort». (15b) conté *estar* locatiu, perquè el sentit de permanència en aquest cas no ofereix cap dubte.

Aquest *estar* locatiu és l'únic que existeix avui en dia en occità i en rossellonès, i encara limitat al sentit de «viure, habitar».

Simon C. Dik, representant de la tendència gramatical anomenada «gramàtica funcional», que remet les regles gramaticals a l'ús social i de cooperació del llenguatge, fa una classificació dels verbs basada en quatre tipus de situacions: activitat, procés, posició i estat.⁸ Els dos factors determinants són «Control» i «Canvi», dels quals s'indica la presència amb el signe «+» i l'absència amb el signe «—»; segons això, podem classificar els diferents verbs *estar* en un esquema com el que segueix, on, tot mostrant-ne les diferències, se'n justifiquen les semblances:

	[+ Control]	[— Control]
[+ Canvi]	ACTIVITAT: <i>estar</i> auxiliar: «Està endreçant la cambra».	PROCÉS: No hi ha cap verb <i>estar</i> que hi respongui: és el pas previ a l'aparició d' <i>estar</i> : L'Antònia es va emmalaltir pel setembre.
[— Canvi]	POSICIÓ: «Estaven de puntetes». «Estic dret». «Estarem dues hores a Barcelona».	ESTAT: «L'Antònia estava malalta» (I). (Cf.: «L'Antònia era molt simpàtica» (II)).

Mentre que (I) és un *resultat d'un procés*, (II) és una qualitat inherent a la persona; d'aquí la diferència entre *ser* i *estar* copulatius.

Comparem-ho amb la situació POSICIÓ (que cobreix el que he anomenat «verb d'estat»): malgrat que «estic dret» es pot tractar com a resultat d'un procés, és millor de dir que no es tracta d'un copulatiu *stricto sensu*, sinó d'una lexicalització comparable als dos exemples que

8. Simon C. DIK, *The Semantic Representation of Manner Adverbials*, dins *Linguistics in the Netherlands, 1972-1973* (Assen/Amsterdam, Van Gorcum, 1975).

l'acompanyen. La pronominalització en «hi» és almenys possible, si no general:

- (16) —Que estàs dret?
 —Sí, sí que $\left. \begin{array}{l} \text{hi} \\ \text{?ho} \end{array} \right\}$ estic.

2.3. *El verb semblar*

El verb *semblar* estableix un tret de modalitat epistèmica (factivitat) en les construccions de què forma part. Pot enllaçar un SN amb un SA (actuant com a copulatiu) o bé un SN amb un altre SN. Aquest comportament l'apropa a *ser*. Vegem-ne els exemples de (17).

- (17) a. Els seus motius semblen bastant foscos.
 b. N'hi ha que vesteixen les criatures que semblen pallassos.
 c. Ho coneixia tot tan bé que semblava l'amo de la casa.

(La diferència entre b i c és la que establia Lyons entre «adscriptiu» i «equatiu».)

Ultra aquests usos, n'hi ha un en què *semblar* porta frases subordinades, i que es pot veure en l'exemple de (18).

- (18) Sembla que han accedit finalment a les nostres peticions.

Aquest verb *semblar* és parafrasejable en «es produeix aparentment el fet que...», i no es pot considerar copulatiu en el sentit estricte que he puntualitzat, com tampoc no s'hi pot considerar el verb *ser* paral·lel de la construcció «és que...», ni tampoc els que enllacen el subjecte amb un element que no sigui un adjectiu o un participi. En parlaré al llarg de l'apartat següent.

3. *Copulatiu i construccions paral·leles*

Hem vist que la diferència que existeix entre els copulatius catalans és sobretot una qüestió relacionada amb l'aspecte de la frase, el qual

matisa el significat de l'adjectiu que constitueix el predicat. En efecte, a l'hora de fer una anàlisi semàntica d'una frase que contingui un verb copulatiu, l'adjectiu (o el participi) actuarà com a predicat de frase, i per tant cal que contingui els trets aspectuals que corresponen a la frase segons si el verb és *ser* —que podem considerar que no transmet trets aspectuals o bé que aquests són buits—, *estar* —amb el tret de perfectivitat— o *semblar* —amb el tret de factivitat negativa. Representant-ho amb els símbols habituals de la lògica de predicats, l'anàlisi d'una frase com «Aquesta peça ja està col·locada» seria quelcom de semblant a (19).

(19) ($\exists x: x = \text{«aquesta peça»}$), (Px).

A (19), P indica el predicat: en aquest cas, «col·locada», que contindrà, a més, el tret resultatiu.

Pot semblar estrany que l'adjectiu aculli uns trets que, com a aspectuals que són, serien patrimoni del verb. De fet, hom sol considerar que l'adjectiu, a més dels trets nominals, en conté de verbals.⁹ Això és fàcilment comprovable en algunes llengües, forçosament molt allunyades ja no sols del català, sinó en general de les llengües indoeuropees, que compten amb adjectius flexionats. És a dir, adjectius amb determinacions clares de temps i d'aspecte —de les quals sovint es veu mancat el verb. Un exemple d'aquesta mena de llengües fóra el japonès.¹⁰

D'altra banda, si el copulatiu *ser* no transmet trets aspectuals a l'adjectiu, resultaria força comprensible que en algunes frases, a causa

9. Així, per exemple, dins les últimes tendències de la gramàtica generativa. Tradueixo el fragment següent del llibre *Lectures on Government and Binding* de Noam Chomsky (1981): «Específicament, assumim-ne una variant basada en dues categories de la gramàtica tradicional: substantiu ([+ N]), que inclou noms i adjectius, i predicat, i ([+ V]), que inclou verbs i adjectius. Fem referència a substantius i predicats com a «categories lèxiques». Així, tenim un sistema basat en els trets [\pm N], [\pm V], on [+ N, - V] és nom, [- N, + V] és verb, [+ N, + V] és adjectiu i [- N, - V] és preposició, de manera que les tres primeres són categories lèxiques.»

10. Per a una visió més completa d'aquestes afirmacions, inclosa dins la gramàtica generativa, *vid.* Joan-Manuel BALLESTA, *Els verbs copulatius dins el paràmetre de subjecte nul*, tesi de llicenciatura presentada a la Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Filologia Hispànica (1985).

del paper tan migrat que hi tindria, desaparegués. Això és sistemàtic en llengües com l'àrab o el rus; en aquesta darrera, si el temps és present i el mode és indicatiu, hom prescindeix de la còpula. No cal, però, anar tan lluny: en català sovintegen frases d'on ha desaparegut el verb *ser*, com en els exemples de (20).

- (20) a. —Com són aquests llibres?
 —Aquest bo, el del costat excellent i el que tens a les mans pèssim.
 b. Llarga, aquesta pel·lícula: no t'ho sembla?
 c. Impossible que vingui tan d'hora.

Aquestes característiques del verb *ser* —el fet que no transmeti trets aspectuals— fan que en sigui possible l'aparició a molts de llocs on *estar* o *semblar* invaliden la frase. Aquests dos darrers verbs, com que sí que transmeten trets aspectuals, poden entrar en col·lisió amb uns trets aspectuals diferents que hi pugui haver aportat, per exemple, una perífrasi del tipus «començar de». Vegem-ne un exemple a (21).

- (21) a. A les dotze, el soroll ha començat de ser insuportable.
 b. * A les dotze, el soroll ha començat d'estar insuportable.

És comprensible que quan no hi ha un adjectiu no es puguin transmetre trets aspectuals i per tant que el verb no es pugui considerar copulatiu en el sentit restringit que he donat al terme. Però és que la interpretació semàntica també canvia: em refereixo als casos en què *ser* i *semblar* poden servir d'enllaç entre un SN i un altre SN o bé entre un SN i un SP, funció en la qual *estar* no és permès. Observem els exemples de (22) i de (23).

- (22) a. Aquest gerro és/sembla de vidre.
 (Cf. «Aquest gerro és/sembla vitrificat»)
 b. * Aquest gerro ja està de vidre.
 (Cf. «Aquest gerro ja està vitrificat»)
 c. Aquest gerro ja és/sembla de vidre (després de vitrificar-lo).
- (23) a. En Joaquim és/sembla un metge (molt bo).

- b. * En Joaquim ja està (un) metge.¹¹
 c. En Joaquim ja és/sembla (un) metge.

Les interpretacions lògiques d'aquestes frases són diferents de la que vèiem a (19), i correspondrien més aviat a les que es donen a (24) i (25), malgrat els punts de contacte que puguin tenir amb les del tipus de (19): aquests punts de contacte són evidents i no cal pas maximalitzar unes diferències que són molt petites, però es tracta ara de filar molt prim.

- (24) ($\exists x, A : x = \text{«aquest gerro»}, A = \text{Conjunt de les coses que són de vidre}, (x \in A)$).
 (25) ($\exists x, A : x = \text{«en Joaquim»}, A = \text{Conjunt dels metges}, (x \in A)$).

El verb *ser* i el verb *semblar*, aquí, tenen una funció de classificació: en un sentit vague, indiquen una pertinença, la inclusió dins un conjunt. Ara bé, com és evident, insisteixo, les semblances amb les construccions estrictament copulatives són moltes i profundes. De la mateixa manera, quan funcionen com a «equatius», segons la classificació de Lyons, també es relacionen amb els copulatius homònims, malgrat que en aquest cas fins i tot la normativa estableix una diferència pel que fa a la pronominalització: en efecte, malgrat que la llengua tendeixi a efectuar canvis analògics en aquesta mena de construccions, la normativa prescriu que quan el verb *ser* és equatiu el SN del predicat no pronominalitza simplement en «ho», com és el cas amb *ser* copulatiu, sinó en «el/els/la/les/ho», segons el gènere i el nombre del SN, com a la frase (26).

- (26) Semblava que era la teva germana, però no l'era pas.

Després d'aquestes reflexions és oportú d'establir comparances entre els copulatius catalans i els copulatius de les llengües més properes; els

11. Aquesta construcció, en sistematitzacions anteriors de la llengua, devia ser possible; però no podem saber amb certesa a què obeïen aquestes sistematitzacions antigues —malgrat aproximacions com la de Vallcorba—, ni tan sols si eren realment catalanes o bé si eren degudes a necessitat de flexibilitzar l'expressió, com una mena de recurs, diguem-ne, literari. Vallcorba cita l'exemple següent de Lull: «[...] e tu estàs rey, mas no estàs en ofici de rey [...]». En tot cas, és un error de prendre-la en consideració per mirar d'establir una norma actualitzada.

trets aspectuals i modals varien d'una llengua a una altra, i hem de suposar que el nombre de verbs copulatius també ha de tenir oscil·lacions considerables. Cenyint-me al món de les llengües romàniques, m'agradaria de fer algunes observacions respecte al tema. En castellà, per exemple, existeix un copulatiu *estar*, inexistent en català, que apareix en frases on l'adjectiu rep un tret aspectual de transitorietat. En aquest sentit, comparem la frase castellana de (27) amb la traducció catalana de (28).

(27) A veces pasaba ratos en que estaba consciente.

(28) De vegades passava estones que era conscient.

Igual com en català, en castellà *estar* també té el tret resultatiu. Però hi ha una diferència respecte al català: el resultat a què s'ha arribat en un procés és puntual, i encara que aquesta situació que s'ha assolit es mantingui després, en català ja no s'usa *estar*, mentre que en castellà sí. Compareu les frases de (29) amb les de (30): les frases 'a' il·lustren l'aspecte resultatiu, mentre que les 'b' són un exemple de com el manteniment de l'estat a què s'ha arribat com a resultat d'un procés continua comportant *estar* en castellà, però no en català.

(29) a. Está cansado.

b. Está vivo/muerto/soltero/casado/...

(30) a. Està cansat.

b. És viu/mort/solter/casat/...

Pensem en un context adient: algú veu una porta que es va obrint: quan la porta s'ha acabat d'obrir del tot, pot dir «La porta ja està oberta». A partir d'aquell moment —i en això el català s'aparta del castellà— la porta passa a *ser* oberta (per exemple, en oposició a la del costat que *és* tancada).

No totes les llengües fan ús de les possibilitats existents pel que fa als copulatius: pensem en el verb *stare* de l'italià, que no és un copulatiu, sinó un verb d'estat. I hi ha llengües com l'occità que han perdut l'antic copulatiu *estar*. En portuguès, en canvi, el copulatiu *estar* es manté: a (30a) podem veure il·lustrat l'aspecte resultatiu, encara que segurament coincideix més amb el castellà que amb el català —és lògic,

d'altra banda—, com mostren (31b) i (31c), que en català es contruirien amb *ser*.

- (31) a. O casaco dela estava mais bem feito do que o meu.
 b. A sua exposiçãõ está muito confusa.
 c. Este lençol está branco como a neve.

Els exemples es podrien multiplicar, però crec que és innecessari.

4. *Transactivitat i transparència*

Existeixen uns casos en què hi pot haver una alternança real entre *ser* i *estar* dins el mateix context, i en els quals no sembla pas que s'hagin fixat els nostres gramàtics: és un fenomen al qual jo he donat el nom de «transactivitat i transparència», i que s'estableix en una sèrie de casos que exposo a continuació.

a) Quan hi ha un adjectiu que exigeix *estar* i un complement de lloc que exigeix *ser*.

b) Quan hi ha un gerundi —que, doncs, exigeix *estar*— i un complement de lloc que exigeix *ser*.

c) Quan hi ha un adjectiu que exigeix *ser* i un complement de temps que expressa durada i per tant exigeix *estar*.

Els exemples d'aquestes construccions, correlativament, són les frases (32), (33) i (34).

- (32) a. El lladre era assegut a la banqueta.
 b. El lladre estava assegut a la banqueta.
 (33) a. És a la cuina, fent el dinar.
 b. Està fent el dinar a la cuina.
 (34) a. Hi era present de cinc a sis.
 b. Hi estava present de cinc a sis.

La variació possible és aportada pel complement al qual podem dir que es dóna més relleu —complement que anomeno *transactiu* i que, per dir-ho d'alguna manera, «força» el verb, en oposició al complement que no té aquesta actuació i que, per tant, és *transparent*. L'assignació dels trets de transactivitat i de transparència als complements es pot

invertir, i aleshores el verb ens canvia: d'aquí la variació entre les frases 'a' i 'b' de (32), (33) i (34).

La transactivitat no és possible amb SNs, com ho demostren els exemples de (35).

- (35) a. En Xavier serà cap de personal tot aquest mes.
 b. * En Xavier estarà cap de personal tot aquest mes.

Segons aquest fenomen, podem admetre una doble versió —amb *ser* o amb *estar*— de la frase que he donat a (10c) i que reproduïxo a (36), segons si donem més relleu al complement «de vuit a una» o al complement «al castell de Burriac».

- (36) a. Dijous serem de vuit a una al castell de Burriac.
 b. Dijous estarem de vuit a una al castell de Burriac.

Vallcorba dóna com a prescripció l'ús obligatori d'*estar* en aquestes frases que porten un complement de durada. Ell constata també dos exemples —és força sorprenent que en tota la història medieval de la literatura catalana només n'hagi trobats dos! — on la seva sistematització de *ser* i *estar* no es compleix. Els reproduïxo a (37).

- (37) a. «Tota aquella nit foren en la capella Evast e Aloma, ab lur fill Blanquerna.»
 b. «E prec-vos, Tirant lo Blanc, vos plàcia dir-me los noms de tots aquests senyors que ací present estan, perquè la mia ànima ne reste aconsolada.»

Resulta obvi que aquests dos exemples —deixant de banda ara la seva dubtosa validesa tenint en compte que són medievals i no moderns— es poden admetre perfectament si els sotmetem a la transactivitat: la frase 'a' fa transactiu el complement «en la capella» i transparent «tota aquella nit». La frase 'b' fa transparents «ací» i «present», i el verb *estar* hi apareix amb el significat ple d'«estar dret» que tenia a l'edat mitjana, com he assenyalat a l'apartat 2.2.

Moltes de les aparents vacil·lacions que presenta la llengua del segle xv —o del xvi— ençà són fàcilment explicables segons aquesta consideració. També és fàcil d'entendre, sota aquesta aproximació,

per què hi ha adjectius —que abans he qualificat de lexicalitzacions— que exigeixen *estar*: molt sovint es pot considerar, com en el cas d'*estar quiet*, *estar dret*, que hi ha una determinació implícita de durada, de transcurs en el temps.

5. *A favor de la claredat*

És cert que la qüestió dels verbs *ser* i *estar* en català continua presentant problemes, encara que espero d'haver-hi aportat un mínim de llum. He pretès de donar una visió concisa i clara de les conclusions a què he pogut arribar en l'estudi d'aquests verbs —i deixo ara de banda la qüestió del verb *semblar* perquè el problema se centra sobretot en *ser* i *estar*. M'ha semblat preferible aquest enfocament que no pas l'estudi típic que presenta una casuística feixuga i que dóna tantes conclusions que és com si no en donés cap.

Sé que no és pas gaire original de dir que ens cal una normativa clara respecte a l'ús de *ser* i *estar*, perquè la majoria en som conscients. Tanmateix, això ara ha deixat de ser un tema per resoldre per esdevenir una urgència real. Si l'escrit present pot servir d'ajut per a l'establiment ràpid d'aquesta normativa, haurà complert amb escriure la seva comesa.